

non tamen deserviant ad rem præsentem, quia peteretur principium, cum hoc ipsum sit probandum. Alius ergo sensus erit quod solus Deus respicit esse factibile, ut sit tanquam adæquatum objectum suæ potentiae, et hoc etiam sensu est vera propositio, ut per se constat, et ex dictis in principio hujus sectionis, et argumenta Scoti non procedunt contra illam. Quomodo vero deserviat præsentī rationi, patebit ex dicendis.

25. *Universalior effectus in universaliorē causam reducendus.* — Ex quo facile etiam constat, quem sensum reddat alia propositio, quod universalior effectus in universaliorē causam reducitur, quam etiam impugnat Scotus, quia vel est sermo de universalitate perfectionis, tam causæ quam effectus, et sic licet generalis propositio esset vera, falsum tamen est, quod ens aut esse sit universalissimus effectus, qui non est perfectissimus, sed potius imperfectissimus omnium, cum sit communissimus. Vel est sermo de universalitate prædicationis, et sic nec propositio esset ad rem, neque subsumptio vera, quia Deus non est hoc modo causa universalissima. Sed hoc facilem habet responsionem, quia sermo est de universalitate proportionata effectui et causæ. Unde ex parte causæ est sermo de universalitate in causando; ex parte vero effectus est sermo de effectu generali in multitudine, et consequenter de ratione objectiva adæquata universaliori in prædicando. Et hoc modo verissimum est, universaliorē, vel communiorē effectum, id est, rationem entis, vel talis entis, quo universalior est, eo respici a causa universaliori, tanquam rationem objectivam per se primo, et adæquatam suæ potentiae. Et ratio est clara, quia licet causa universalis in se sit simplex, tamen dicitur universalis per ordinem ad multa, quæ eminenter continent, et potest efficere; ergo quo fuerit universalior, eo continebit, et poterit efficere plura; ergo eo habebit rationem objectivam universaliorē in prædicando, id est, plura sub se continentem; ergo et e converso, quo effectus fuerit hoc modo universalior, eo in causam universaliorē reducendus est, si adæquate ac per se primo illi correspondere dicitur. Neque contra hoc obstat, quod rationes universaliores in prædicando sunt minus perfectæ; nam licet hoc sit verum considerando illas rationes secundum mentis præcisionem, non tamen prout includunt omnia inferiora; hoc autem modo dicitur ens et alia

similis ratio adæquata alicui potentiae activæ; non enim attingit illam rationem præcisam, sed totum quod sub illa continetur. Et hoc modo ens creabile dicitur esse adæquatum objectum divinæ potentiae, quæ omnia sunt satis manifesta. Alii respondent esse ut sic, etiam in communi sumptum pro esse existentiae, esse maximam perfectionem omnium. Sed de sensu hujus locutionis dicemus inferius in prædicta disputatione; nunc enim necessaria non est.

26. *In quo sit difficultas rationis D. Thom.* — Major sane difficultas est in applicatione horum generalium principiorum ad concludendam propositionem intentam, quia ex illis ad summum videntur posse inferri duo, quæ supra diximus esse certa. Unum est, quod creatura non possit creare independentē a prima causa. Quod vero id non possit cum concursu primæ causæ, minime videtur inferri. Nam dare esse non est proprium primæ causæ, nisi cum prædicta independentia. Unde in lib. de Causis dicitur (quod D. Thom. etiam adducit): *Secunda causa non dat esse, nisi in virtute primæ, et in quantum participat operationem primæ*, quod non alia ratione verum est, nisi quia causa secunda tantum agere potest per virtutem acceptam a prima, et dependens in actione sua ab actuali operatione Dei; ergo hoc modo potest creatura communicare esse, etiam per creationem, quantum est ex vi illius principii. Rursus ex illis principiis optime concluditur non esse communicabilem creaturæ potentiam creandi, quæ habeat pro objecto adæquato ens creabile, seu ipsum esse, ut includit totam latitudinem esse participabilis. Hinc vero non potest concludi omnem participationem illius potentiae creativæ universalis, limitatam ac determinatam ad aliquod genus, vel speciem, vel certe ad aliqua individua rerum creabilium, esse incommunicabilem creaturæ; neque enim hujusmodi potentia sic determinata in ipsis terminis involvit repugnantiam, neque ex illis principiis ostendi potest impossibilis. Primum patet, quia creatio leonis, verbi gratia, est specie distincta a creatione hominis; ergo ex terminis non repugnat dari potentiam creatam commensuratam creationi talis speciei, et non creationi secundum totam suam latitudinem. Sicut est manifestum in potentia generativa seu educativa de potentia materiæ, quæ, prout se extendit ad omne generabile possibile, est propria solius Dei, maxime cum independentia;

limitata vero ad certam speciem generationis potest communicari creaturæ cum dependentia a prima causa. Secundum patet, quia talis potentia creata etiamsi sit ad creandum, non habebit pro objecto universalissimum effectum, sed determinatum, et particularem. Unde quod D. Thom. subsumit, scilicet, per creationem produci esse absolute, non quatenus hoc vel tale, est quidem verum de creatione in genere, non vero de hac creatione in specie; nam per hanc revera producit esse quatenus est tale, scilicet hominis, aut Angeli, et ideo non est necesse, ut potentia, quæ non respicit adæquate creationem ut sic, sed talem creationem, sit universalissima potentia; ergo non oportet ut sit propria primæ causæ.

27. *Prima enodatio difficultatis.* — Ad hanc difficultatem primo responderi potest concedendo non amplius probari illo discursu, idque non esse contra D. Thomæ auctoritatem, quia ille non videtur amplius concludere voluisse tali discursu. Quod patet, nam statim post illam rationem refert opinionem dicentium, posse creaturam creare per virtutem acceptam a Deo, et licet D. Thom. ibi vocet hoc, creare instrumentaliter, tamen revera videtur solum sumere illud *instrumentaliter* late, prout etiam causæ secundæ principales dicuntur esse instrumenta primæ causæ. Quod probari potest, nam hoc modo refert statim opinionem Avicennæ dicentis unam intelligentiam creasse aliam; Avicenna vero non posuit intelligentiam creare, ut instrumentum in rigore sumptum, sed ut causam secundam principalem. In hac vero responsione duo incommoda relinquuntur: unum quod ratio non defenditur, nec manet probata conclusio. Aliud spectans ad mentem D. Thom., quod ratio, qua statim probat creaturam non posse esse instrumentum creationis, procedat etiam de causa secunda principali, quod tamen difficile est, ut inferius declarabimus attingendo rationem illam.

28. *Secunda.* — Secundo ergo respondere possumus, efficaciam illius rationis in eo consistere, ut ex formali objecto et modo creationis eliciat non posse dari potentiam creandi, quæ ex se non respiciat, ut adæquatum objectum, esse secundum totam latitudinem entis participabilis (hujusmodi enim ens intelligendum est quoties in hac materia dicitur ens in quantum ens, nisi illud, *in quantum*, specificative sumatur, ut dixi). Vim autem illius illationis videtur D. Thom. ponere in illa

propositione: *Producere esse absolute, non in quantum est hoc vel tale, pertinet ad rationem creationis.* Potestque ita formari deductio, nam per omnem creationem fit per se primo esse, non solum in quantum est tale esse, sed etiam in quantum est esse; ergo omnis potentia, a qua est talis actio, respicit, ut formale et adæquatum objectum, ipsum esse, non solum in quantum est tale esse, sed absolute in quantum est esse; ergo talis potentia necessario debet esse universalis et complectens omne ens participabile. Consequentia est clara, quia omnis potentia complectitur omnia quæ sub suo objecto adæquato et formali comprehenduntur. Major etiam constat ex doctrina Philosophi, 1 Physicor., supra tacta, quam etiam bene declarat Cajet., 1 part., q. 44, art. 2. Nam effectus dicitur fieri per se primo secundum eam rationem, quæ non præcessit ex parte effectus; nam si præcessit, jam non per se, sed per accidens fieri dicitur; nam cum ignis generatur ex aere, non fit per se corpus, neque elementum, fit autem per se ignis. Sic igitur in omni creatione fit per se ens seu esse, non solum ut tale, sed simpliciter ut esse, quia nulla ratio entis, aut esse, supponitur ad creationem, cum sit ex nihilo.

29. Minor vero probatur, quia illa ratio secundum quam per se primo attingit potentia suum effectum, videtur esse formalis ratio objectiva, sub qua talis potentia attingit eundem effectum. Unde fit, ut in causando tam universalis et abstracta sit potentia, quam est in ordine suo illa ratio formalis objectiva, quam per se primo attingit.

30. *Discursus alius D. Thom. explicans priorem declaratur.* — Addere præterea possumus ad confirmandam eandem deductionem alium discursum ejusdem D. Thom. in eodem art., in solut. ad 1. Quia quidquid creat aliquid, creat absolute ens, et non tantum applicando esse seu naturam entis ad hoc ens; ergo quantum est ex se, potest creare quodlibet ens creabile. Explicatur antecedens, nam fieri non potest, ut qui participat aliquam naturam producat absolute illam, sed applicando illam ad aliquid, ut Petrus non potest esse causa naturæ humanæ absolute, alias posset esse causa suiipsius. Unde solum potest esse causa, ut natura humana sit in Paulo vel Francisco. Sicut autem hic homo participat naturam hominis, ita quodlibet ens creatum participat naturam entis; non ergo potest producere absolute naturam entis, sed

applicando illam ad hoc ens. Ergo sicut homo non potest per actionem, vel productionem suam applicare naturam hominis ad hoc, nisi præsupponendo aliquid, quo illa determinatio naturæ communis ad hoc individuum fiat, ita in universum non potest ens per participationem communicare naturam entis, nisi præsupponendo aliquid, quo determinetur natura entis ad hoc; quod repugnat creationi. Ergo e converso omnis potentia, quæ potest producere absolute ens, nihil præsupponendo, producit absolute naturam entis, et non tantum applicando illam ad hoc; ergo omnis potentia quæ potest sic producere est universalis potentia; unde non potest esse ens participatum, sed ens per essentiam.

31. *Objectiones aliquot contra utrumque alatum D. Thom. discursum.*—Sed adhuc non quiescit animus, sed in utroque discursu plures difficultates invenit. Nam in priori, illa propositio subsumpta, in qua est tota vis argumenti, scilicet, *omnis potentia per se attingens in aliquo effectu rationem aliquam entis, est de se universalis ad omnia, quæ sub tali ratione comprehenduntur*, non videtur in universum vera; nam cum generatur triticum, verbi gratia, non solum per se generatur triticum, sed etiam vivens, quia non præsupponitur ratio viventis; generatur enim triticum aut herba ex terra non vivente, et tamen quia habet potentiam ad generandum triticum, non propterea habet potentiam ad generandum omne vivens. Idem est cum equus generat equum, non solum ex non equo, sed etiam ex non animali, nempe ex semine; tunc enim per se generatur et equus et animal, et tamen illa potentia generativa non respicit rationem animalis, ut adæquatam, nec potest efficere generationes omnium animalium. Præterea, alias sequitur etiam Deum posse creare seipsum, quia quando creatur aliquod ens, non tantum in illo fit per se ratio entis creabilis, sed etiam ratio entis abstractissimi, quia nulla ratio entis præsupponitur ex parte effectus; ergo si dicta consecutio universalis est, adæquatam obiectum potentiæ creativæ non erit tantum ens creabile, sed absolute et præcise ens; ergo comprehendet sub se absolute omne ens, etiam ipsum Deum. Nec dici potest, ens ut sic abstractum, per se non creari, quia ratio entis supponitur saltem in creatore; hoc enim non impedit productionem per se, nam ignis per se generat ignem, licet ratio ignis in generante supponatur, et ideo supra dixi,

rationem, quæ per se fit, non debere supponi ex parte effectus, quia ex parte agentis non obstat.

32. Quod si respondeatur id non sequi, quia potentia creandi non attingit illam abstractissimam rationem entis, ratione ut sic præcise sumptam, sed quatenus includitur in ratione entis creabilis, quod supra dialecticis terminis diximus non attingere illam reduplicative, sed specificative, est quidem responsio optima, tamen per eandem infringitur tota vis rationis et discursus D. Thomæ. Nam eodem modo dicitur per potentiam creandi communicatam creaturæ, non fieri per se rationem entis creabilis ut sic, nisi quatenus includitur in ratione talis entis, atque ita etiam hujusmodi potentiam non attingere ens in quantum ens duplicative, sed specificative, et ideo non recte colligi, talem potentiam debere esse universalissimam, et comprehendere ens omne creabile. Unde claritatis gratia distinguere possumus inter fieri per se, et fieri per se primo, asserereque ad illud primum sufficere, ut res secundum eam rationem, qua per se fieri dicitur, non supponatur ex parte effectus; hoc vero posterius addere, quod res secundum talem rationem fiat ut proprius et quasi formalis terminus potentiæ agentis, et non tantum ut inclusus in formali termino. Per creationem ergo fit per se ens in quantum ens creabile, non tamen ex ratione creationis probari potest esse necessarium, ut fiat per se primo secundum illam transcendentalem rationem; nam potest creari ab aliqua potentia per se primo quatenus tale ens. Licet autem illa propositio, quæ est fundamentum illius discursus, admittatur de effectu per se primo, non tamen admitti potest de omni effectu per se, ut argumenta facta concludunt; non est ergo sufficiens ad concludendum intentum.

33. Nec minor est difficultas, sed fortasse major in posteriori discursu; illa enim propositio: *Qui participat aliquam naturam non potest absolute illam producere, sed applicando illam ad aliquid, seu ad hoc*, in hoc sensu est vera, quod non potest producere illam absolute, id est, in omnibus rebus in quibus existit, videlicet, si illa natura sit specifica, non potest producere illam in omnibus individuis in quibus apta est existere; si vero sit natura generica aut ratio transcendentalis, non poterit eam producere in omnibus inferioribus, servata proportione. Et hunc sensum probat optime illa ratio, quia talis res posset

efficere seipsam. Juxta hunc autem sensum, vel non est verum, vel saltem sine probatione assumitur, quidquid creat, creare absolute ens; cur enim non poterit creare quædam entia et non alia, ut hactenus argumentati sumus? Alium vero sensum potest illa propositio reddere, qui videtur magis intentus in illo discursu, nimirum, qui participat aliquam naturam, non posse producere illam naturam absolute, id est, secundum se totam, et secundum omnem partem ejus, sed tantum præsupponendo aliquam partem ejus, eique aliam applicando, quo sensu verissime dicitur, quidquid creat, creare absolute ens; tamen illa propositio in eo sensu, sive vera, sive falsa sit, non probatur in prædicto discursu; nam licet aliquis produceret naturam sibi similem absolute in dicto sensu, non sequitur, quod posset esse causa suiipsius; nam posset producere talem naturam secundum se totam in uno, vel alio individuo; non tamen in omnibus, aut in una specie (si natura sit generica) et non in omnibus. Et pari ratione posset creare aliquod ens absolute in dicto sensu, id est, secundum totam entitatem, non tamen omne ens.

34. Unde ulterius in bono sensu verum est, quod qui participat aliquam naturam non facit illam absolute existere, sed est causa, quod sit in hoc individuo, aut in hoc ente; non recte tamen inde inferitur, præsupponi ad actionem per quam fit tale individuum, vel tale ens, aliquod principium individuationis; nam potest tota res cum toto suo principio individuate per illam actionem fieri. Cum enim natura specifica dicitur fieri in individuo, vel applicari ad individuum, non est fingendum, quod una res, quæ fit, applicetur præexistenti, sed solum dicitur applicari, quia in uno individuo fit, et non in sua abstractione. Unde etiam quando Deus creavit Adamum, non creavit totam speciem humanam absolute, id est, abstractam, sed creavit illam applicando eam (juxta illum modum loquendi) ad hoc individuum, non quidem præsupponendo in illo ex parte ejus principium individuationis, sed illud simul creando. Sic igitur, quamvis unus Angelus crearet sibi similem in natura, applicando suam specificam naturam ad tale individuum, non oporteret ut ad suam actionem supponeret principium aliquod individuant alium Angelum, sed quod illud simul produceret. Maxime cum hoc principium individuant in singulis naturis nihil aliud sit, quam ipsamet entitas naturæ. si sit simplex, vel princi-

pia, quibus intrinsece constituitur, si sit composita. Et confirmatur, quia alias eodem discursu probaretur, supposito uno Angelo non posse Deum creare alium illi similem, quia vel per illam actionem crearet talem naturam specificam absolute, et hoc non, quia per illam actionem non crearet priorem Angelum; vel producit applicando specificam naturam ad hoc individuum, et sic oporteret ad talem actionem supponi principium individuant. Quod si tunc dicatur, ut vere dicendum est, applicari illam naturam ad hoc individuum, producendo absolute totam ejus entitatem ex nihilo, idem omnino diceretur, etiamsi unus Angelus crearet alium sibi similem, vel in specie, vel in genere; nam quod in ipso agente supponatur similis natura, nihil obstat creationi, ut jam supra dictum est.

35. *Judicium de prædictis objectionibus.*—Fateor nescire me omnibus his difficultatibus satisfacere; nam contra posteriorem discursum positive (ut ita dicam) videntur mihi concludere non esse aptam ratiocinationem illam; contra priorem vero saltem ostendunt non convincere, quia non omnia principia, quæ in eo sumuntur, sufficienter probantur, quamvis non constet esse falsa. Et omnia reducuntur ad illud, quod omnis potentia creandi talis necessario esse debeat, ut se extendat ad omne creabile. Hoc autem non videtur satis convinci ex his quæ hactenus diximus, et præcise considerando terminum ad quem tendit creatio. Videndum autem superest, an conjungendo terminum a quo, et specialem habitudinem horum terminorum, et modum agendi proportionatum illis, id possit efficacius inferri.

36. *Ultima ratio qua D. Thom. probat assertionem.*—Est igitur ultima ratio ejusdem D. Thomæ, dicto art. 5, ad 2, nam potentia creandi esse debet necessario infinita; ergo non potest esse creata; et eodem modo inferri potest necessario extendi ad omne creabile; nam potentia simpliciter infinita est etiam universalissima, et obiectum ejus esse debet infinitum, quantum esse potest in ratione obiecti factibilis. Antecedens probatur a D. Thom., quia virtus potentiæ non tantum attenditur ex re facta, sed etiam ex modo; sed modus producendi ex nihilo indicat infinitam vim in agendo, nam ad producendum aliquid ex potentia remota, requiritur magna virtus, et ex remotiori major; ergo ad producendum ex nulla potentia, seu ex nihilo requiritur infinita virtus. Eandem rationem habet Al-

bertus, in 2, dist. 1, articulo septimo, et alii.

37. Nonnulli fundant rationem hanc in eo, quod inter ens et nihil est infinita distantia¹. Sed non recte, ut Scotus supra respondet, quia nullum ens distat a nihilo nisi secundum eos gradus entitatis, quos in se habet. Unde etiam D. Thom., in 4, d. 5, q. 1, art. 3, ad 5, ait, non esse distantiam infinitam inter ens et non ens ex parte ipsius entis, nisi quando ens est infinitum, quia unum oppositorum tantum distat ab alio, quantum de reliquo participat. Et ideo materia, quia est imperfectissima, dicitur ab Augustino prope nihil; Angelus autem dicitur esse prope Deum, et unumquodque ens, quo est perfectius, eo magis accedit ad Deum, et magis recedit a nihilo. Ipsum autem nihil potest quodammodo dici infinite, vel potius indefinite seu indeterminate distare ab ente, quia nihil potest magis distare ab ente, quam ipsum nihil, vel quia non habet unam determinatam distantiam, sed potest habere majorem et majorem secundum varios gradus entis. Sed hoc non refert ad præsens, quia per creationem non transcenditur (ut ita dicam) tota hæc distantia ipsius nihil secum totam latitudinem suam, sed solum secundum eos gradus entitatis, quos recipit ens, quod creatur.

38. Alii ergo communiter fundant illam consecutionem in maxima improportione, quæ est inter ens et nihil. Nam ad agendum ex potentia magis elongata ab actu, requiritur major virtus; ergo qua proportione, effectus fiet ex remotiori potentia, eadem requiretur major virtus; ergo ubi elongatio actus a potentia est sine ulla proportione ibi major sine ulla proportione virtus requiretur; hæc autem non est nisi infinita; nam omnis virtus finita servat aliquam proportionem ad alteram finitam. Qui argumentandi modus frequens est apud Aristotelem, ut constat ex 4 et 8 Physic. Ex quo simili proportione argumentatur Cajetanus, nam si ad producendum aliquid ex nihilo sufficeret virtus finita, sequeretur, æqualem virtutem requiri ad producendum aliquid ex aliqua materia, et ex nihilo; sit enim virtus creatrix finita ut quatuor, virtus autem producens ex materia remota sit ut duo; ergo virtus necessaria ad producendum ex materia duplo remotiori erit saltem ut tria; ergo ad producendum ex ulteriori materia duplo etiam re-

¹ Henr., Quodl. 4, q. ult.; Rich., in 2, d. 1, art. 4, q. 4.

motiori, erit necessaria virtus ut quatuor; ergo tanta virtus requiritur ad producendum aliquid ex aliqua materia, quanta ad creandum.

39. *Objectiones contra prædictam rationem.*—Contra hanc vero rationem multa obijciunt Scotus et Durandus supra. Sed omnia eotendunt, ut probent, inter ens et nihil, vel non esse distantiam, vel non infinitam, quod non refert ad rationem factam; jam enim ostendimus non esse necessarium fingere illam infinitam distantiam propriam et positivam, neque inde sumi argumentum, sed ex improportione, quæ indicat talem modum operandi, qui summam efficaciam in agente requirat. Verumtamen illa obiectio, quam supra proposuimus, videtur valde enervare hanc rationem; optime enim probat argumentum, virtutem creativam esse ex hoc capite improportionabilem virtuti eductivæ de potentia materiæ; hinc tamen non recte inferitur fore necessariam infinitam simpliciter, nam satis erit sit alterius ordinis, quæ solet etiam dici infinita secundum quid, quam admittere nullum est inconveniens. Et hoc satis est, ut illa potentia non servet proportionem respectu cujusvis potentia, quæ solum possit operari per educationem formæ de potentia materiæ; quia proportio solum servatur inter ea quæ sunt ejusdem rationis, seu quantitatis. Et declaratur hoc amplius ex ipsomet discursu; nam cum dicitur ad producendum aliquid ex potentia magis remota requiri majorem virtutem, sermo est de potentia passiva, et de majori vel minori elongatione ab actu ex defectu dispositionum, vel propter repugnantes dispositiones, et consequenter fit etiam comparatio inter virtutes activas solum per educationem de potentia passiva. At vero cum inferitur ad producendum aliquid ex nihilo majorem requiri virtutem, illud, *ex nihilo*, non designat aliquam potentiam passivam remotissimam ab actu, seu valde indispositam, sed designat potius carentiam omnis potentia passivæ; ergo non potest concludi, quod potentia productiva ex nihilo sit major vel infinita per augmentum (ut ita dicam) potentia eductivæ; sed solum quod potentia sic activa, scilicet ex nihilo, est alterius et superioris ordinis ab omni potentia tantum eductiva, etiam si potens sit ad educendam formam ex quacumque potentia reali, quæ remotissima sit. Atque ita non sequitur illud inconveniens, quod potentia creativa et eductiva sint æquales, quia sunt improportionatæ.

Adde, quod si non essent cætera paria, sed ad diversos effectus inæqualiter perfectos compararentur, non esset illud magnum inconveniens, ut etiam supra argumentando in principio proposuimus.

40. *Dictorum omnium summa, et probatio assertionis.*—Sanctorum auctoritate conclusio roboratur.—Propter has ergo difficultates dixi superius, veritatem hanc certiore nobis fieri ex his, quæ facta sunt, quam ex ratione, quæ efficaciter demonstret atque vincat non posse aliud fieri. Atque eodem modo censeo ex rebus factis probabilissime ostendi ad cujusvis rei creationem requiri potentiam simpliciter infinitam; nam cum factæ sint a Deo plures substantiæ adeo perfectæ, nulla earum accepit virtutem ad creandum vel minimam rem et quæ est prope nihil; ergo signum est id solum provenire ex limitatione omnium harum creaturarum quantumvis perfectarum; alias nulla ratio reddi posset cur maxima perfectio quæ in Angelis aut Seraphim invenitur, ad hoc non sufficiat. Atque hinc ulterius fit conjectura, illum superiorem ordinem, cujus necessario esse debet potentia creativa, non esse alium nisi ipsius esse per essentiam; nam inter esse participata non potest novus ordo, seu novus gradus reperiri præter eos qui facti sunt; cum ergo supputando concluditur potentiam creativam debere esse alterius ordinis, concluditur esse infinitam; nam ille ordo non est alius nisi in quo est ipsum esse per essentiam. Et hoc significavit Athanas., serm. 5 cont. Arianos, cum dixit: *Administrare, creaturarum ac servorum est, condere autem atque creare solius Dei et Verbi ejus ac sapientia.* Præterea declarari amplius hoc potest; nam ipse modus efficientiæ per creationem indicat summam quamdam efficaciam, et independentiam in creatore, quia cum ad agendum nullam supponat potentiam realem extra se, tantum requirit potentiam objectivam, seu possibile per non repugnantiam; hoc autem indicat summam vim in potentia activa, et ideo fortasse dixit Cyrill., lib. 2 cont. Julianum, *efficaciter posse operari, ut creatorem, et producere res, quæ aliquando non erant, esse unum ex eis, quæ propria sunt solius et omnium summæ substantiæ.*

41. Deinde creatio est prima omnium actionum, per quam communicari potest esse participatum, et hoc sensu per se primo tendit ad producendum ens totum in quantum ens; hinc ergo satis fit verisimile, hanc ac-

tionem talem esse, ut natura sua essentialiter postulet manare ab ipso esse per essentiam, ideoque non posse dari entitatem participatam, quæ vim habeat ad talem actionem.

42. Et ex eodem principio satis probabiliter intelligitur, illam gradationem superius factam, quod ad producendum ex majori potentia requiritur major perfectio, intelligendam esse non solum intra aliquod genus entis, sed absolute in latitudine entis; ideoque ad creandum requiri virtutem non qualiscunque ordinis superioris, sed supremi, qui in tota latitudine entis seu potentia activæ intelligi potest. Atque hinc ulterius fit valde probabile illud principium, quod potentia creandi necessario se extendit ad omne creabile, quia non expectat (ut ita dicam) ex parte objecti nisi non repugnantiam, ut effectus sit aut fiat. Et quia principium primæ emanationis et participationis est ab ipso esse per essentiam, et ideo talis potentia nihil esse potest nisi virtus, quæ sit ipsum esse per essentiam, quæ est virtus universalissima, et de se potens in omne esse participatum. Et ob hanc fortasse causam dixit August., lib. 9 de Genes. ad lit., cap. 15, *Angelum tam non posse quamvis rem creare, quam neque seipsum.*

43. His ergo modis intelligimus, quamvis superiores rationes non sint demonstrationes omnino cogentes, plurimum tamen conferre ad indicandam altitudinem potentia creativæ, et rationem, ob quam repugnat esse creatam.

44. Tandem mihi non omnino displicet (quamvis Scotus eam contemnat) alia conjectura Ægidii¹, nimirum, quod cum omnis creatura sit mutabilis, et aliquo modo constans ex actu et potentia, verisimile est non esse capacem natura sua potentia agendi nisi per motum, vel mutationem, et inducendo actum in potentiam. Patet consequentia ex illo principio, quia modus agendi imitatur modum essendi. Ex quo fit e contrario, ut Deo conveniat posse creare, quatenus est actus purus et ipsum esse per essentiam, ac denique quatenus virtutem habet infinitam.

Satisfit rationi in principio positæ.

45. *Prima responsio.*—Ex his satis responsum est principali rationi dubitandi in principio positæ. Quod vero in augmentum diffi-

¹ Ægid., Quodl. 1, quæst. 1, et Quodl. 5, q. 1.

cultatis addebatur de virtute principali, non innata, sed superaddita, duobus modis potest etiam ex dictis facile expediri. Prior sumitur ex his, quæ de facto credimus, quia de facto nulla talis virtus principalis ad creandum communicata est substantiis creatis, et tamen illis additæ sunt virtutes et qualitates perfectissimi ordinis; ergo signum est nullam virtutem naturis rerum superaddi posse, quæ sit principalis virtus creandi. Unde iudicio meo non recte nec satis consentanee loquuntur, qui dicunt omnes supernaturales qualitates, quæ nobis infunduntur, creari, alias etiam supernaturales actus, ut visio beata, crearentur, nam sunt veræ qualitates, et tam supernaturales sicut ipsi habitus. Ex quo fieret ut lumen gloriæ, verbi gratia, quod est principale principium ad faciendam visionem, esset etiam principalis virtus ad creandum; quod absurdum est.

46. *Secunda responsio.*—Posterior responsio est, rationes prius factas non probare tantum de virtute connaturali, sed simpliciter de virtute creata; eo enim tendunt, ut ostendant nullam virtutem creandi esse posse creatam aut limitatam, quod æque procedit de virtute indita naturæ ab extrinseco, et de illa quæ ab intrinseco nascitur; nam virtus quæ extrinsecus additur, creata esse debet. Unde etiam oritur alia ratio, quia virtus addita supra naturam rei, necessario esse debet accidentalis, nam substantia non potest sibiipsi addi, vel esse supernaturalis sibi; et ideo virtus superaddita necessario est accidentalis; virtus autem accidentalis non potest esse principalis virtus creandi. Quod ex modo essendi ejus satis colligi potest, juxta ea quæ superius diximus explicando primum discursum Scoti; nam cum omne accidens sit natura sua pendens in esse a subjecto, fieri non potest ut habeat connaturalem modum agendi extra subjectum seu independentem a subjecto, qualis est modus creationis; ergo non potest esse principalis virtus creandi. Est enim attente considerandum quod, licet forma aliqua, quæ est principalis virtus ad aliquem actum, sit supernaturalis subjecto, et ideo ille modus agendi sit etiam tali subjecto supernaturalis, tamen illa forma habet suam propriam essentiam et naturam sibi connaturalem; et ideo ille modus agendi ipsi formæ est connaturalis. Cum ergo modus agendi sine subjecto non possit esse connaturalis accidenti, neque virtus creandi esse poterit connaturalis aut subjecto, aut ipsi formæ ac-

cidentalis; et ideo talis forma non potest esse principalis virtus.

SECTIO III.

An possit dari instrumentum creationis.

4. *Naturale creationis instrumentum nullum.*—Non est in animo hanc rem ex professo ac theologice tractare, sed tantum breviter attingere, quantum ex discursibus factis concludi potest. Ex dictis enim videtur efficaciter concludi, non posse esse creaturam instrumentale principium creandi, tale (inquam) instrumentum, quod natura sua sit institutum et ordinatum ad talem actionem, quodque habeat naturalem potentiam instrumentariam ad illam; constat enim ex superius dictis de causa agente creata, inter virtutes activas connaturales agentibus creatis esse quasdam instrumentarias, et non principales, qualis est virtus seminis. Hoc ergo sensu dicimus, recte probari ex dictis, non posse dari virtutem creatam, quæ ex se et natura sua sit instrumentaria virtus creandi. Probat, quia virtus instrumentaria creaturæ ad physicas et reales actiones semper est accidentalis; virtuti autem accidentali non potest esse connaturalis modus agendi per creationem, etiam instrumentarie. Major constat inductione in omnibus propriis instrumentis, quæ non solum propter habitudinem vel denominationem ad aliquod prius agens, sed proprie propter intrinsecum modum agendi, et insufficientiam virtutis ad effectum, vocantur instrumenta. Et præterea specialiter probatur in præsentibus, quia si tale instrumentum non esset accidens, esset aliqua substantia. Cujus ergo esset instrumentum in creatione? Non suiipsius, ut constat; nec etiam alterius substantiæ creatæ, quia nulla est, quæ sit principale agens ad creandum, et instrumentum dicitur ex parte agentis principalis; nec denique Dei, quia ex parte Dei non est necessarium ad ullam creationem instrumentum, ut per se constat; nec vero ex parte ipsius substantiæ potest aliqua cogitari, quæ natura sua postulet ad hunc finem institui, ut sit creationis instrumentum, cum ille finis sit valde extrinsecus, et valde accidentarius ad rerum creationes. Imo cum substantia sit ens per se, nunquam finis alicujus substantiæ ipsi connaturalis est, quod sit instrumentum ad aliquam actionem, nisi talis substantia sit aliquo modo partialis, et comparetur ad eam, cujus est instrumentum, ut pars ad totum, et tunc

etiam potius se habet, ut deferens virtutem instrumentariam, quam ut instrumentum per propriam substantiam.

2. Quod autem virtus accidentalis non possit esse naturale instrumentum creationis, eadem fere ratione probari potest, quæ de principali virtute facta est. Nam modus connaturalis agendi esse debet proportionatus modo essendi formæ, sive agat ut virtus principalis, sive ut instrumentaria, quia utroque modo actio consequitur ipsum esse naturale formæ; sed modus essendi cum independentia a subjecto non potest esse connaturalis accidenti; ergo nec modus agendi ex nullo subjecto potest esse illi connaturalis; ergo non potest accidens esse virtus natura sua instituta ad sic operandum etiam per modum instrumenti. Atque hoc bene confirmat ratio, qua D. Thom., 4 part., q. 45, a. 5, probat, creaturam non posse esse instrumentum creationis, scilicet, quia creatura non potest esse instrumentum, nisi per aliquid sibi proprium dispositive operetur ad effectum principalis agentis.

3. Quocirca si D. Thom. in illo articulo in hoc sensu loqueretur, scilicet, de instrumento natura sua ad hanc actionem instituto, et habente connaturalem virtutem instrumentariam ad creandum, nulla esset aut in conclusione, aut in ratione ejus difficultas. Nam quod objici potest contra illam rationem, sæpe actionem instrumenti non esse aliam ab actione principalis agentis, et tunc instrumentum non operari dispositive ad effectum principalis agentis, sed immediate illum efficere, ut multi censent de phantasmate respectu speciei intelligibilis, hoc (inquam) commodam habet solutionem, et illius principii interpretationem. Nam semper instrumentum naturale secundum aliquid sibi proprium, quod in effectu proportionate ei correspondet, operatur ad effectum principalis agentis; dispositive autem operari dicitur, non semper cum omni rigore et proprietate, id est, inducendo dispositionem præviam reipsa distinctam ab effectu principalis agentis, sed vel hoc modo, vel quia instrumentum secundum id, quod est sibi proprium, determinat actionem principalis agentis, quæ determinatio reduci potest ad genus causæ materialis seu dispositive; quo modo phantasma determinat actionem intellectus agentis ad talem speciem producendam. Neutro autem ex his modis potest creatura naturali virtute concurrere ad creationem, ut instrumentum. Non

quidem introducendo dispositionem præviam, quia hujusmodi actio semper supponit subiectum, quod disponendum sit, quod repugnat creationi. Neque etiam determinando per aliquod sibi proprium actionem principalis agentis, quia omnis forma creata secundum proprium et connaturalem modum agendi, non habet proportionem cum actione ex nihilo, et ideo non potest secundum aliquid sibi proprium determinare hujusmodi actionem, ad illam concurrente.

4. Quæ ratio sic exposita potest accommodari etiam ad causas secundas principales, quæ in eo sensu dici possunt operari dispositive ad effectus primæ causæ, quatenus per proprias virtutes determinant actionem ejus. Tamen in eis ratio hæc per se sola non sufficiet, nisi supponatur aliunde probatum virtutes causarum secundarum non posse esse natura sua sufficientes seu proportionatas in suo genere ad effectum ex nihilo producendum, quia hinc solum probari potest non posse illas determinare concursum primæ causæ ad talem actionem. Quin potius ratio illa applicata ad propria instrumenta, et dicto modo intellecta, supponit probatum, quod virtus creata non possit esse principale principium creandi. Nam in hoc maxime fundatur, quod instrumentum, quantum ad id, quod dispositive vel (ut ita dicam) determinative operatur per id quod est sibi proprium, ita se gerit ac si esset virtus principalis, quantum ad hoc quod est operari secundum modum connaturalem et proportionatum tali naturæ.

5. Adde præterea, si solum discursum D. Thom. in illo articulo spectemus, non videtur posse procedere in alio sensu, nisi de instrumento connaturali. Nam illud principium, *instrumentum per aliquid sibi proprium dispositive operatur ad effectum principalis agentis*, non est in alio sensu necessarium, aut verum, supposita communiori doctrina de divinis instrumentis supernaturaliter elevatis ad opera justificationis, transubstantiationis, et similia; illa enim instrumenta nihil operantur per propriam virtutem ad effectum principalis agentis, ut in 1 et 3 tom. tertiæ partis late tractatum est. Et hunc sensum satis confirmat probatio illius principii, quam statim D. Thom. subjungit, dicens: *Si igitur nihil ibi ageret* (supple, instrumentum) *secundum id quod est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum.* Hæc